

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>
3. Кузьменко О. В. Особливості криміналістичної характеристики колабораційної діяльності. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 336–339.
4. Кузнецов В.В., Сийпловік М.В. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/40900/1>
5. Письменський Є.О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в Україні (кримінально-правові аспекти) : наук. нарис. Сєверодонецьк : СПД Румянцева Г.В., 2020. 121 с.
6. Берднік І.В., Головок М.Б. Основні орієнтири відмежування колабораційної діяльності від суміжних складів кримінальних правопорушень. *Нове українське право*. 2022. № 2. С. 156–162.
7. Грабовський С.І. Колабораціонізм. Енциклопедія Сучасної України : електронна версія / гол. редкол. : І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін. ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=4446

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-258-9-15>

Топчій Василь Васильович

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
директор Навчально-наукового інституту права,
Державного податкового університету,
м. Ірпінь, Україна*

**МОЖЛИВІ ЕКСПЕРТИЗИ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ, ЯКЕ МІСТИТЬ
ОЗНАКИ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

15 березня 2022 року набув чинності Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну

діяльність» [1], яким в Україні передбачено кримінальну відповідальність за вчинення низки діянь, що сприяють збройній агресії на території України, про що відповідно були внесені зміни і до Кримінального кодексу України [2], внаслідок чого передбачено кореляцію понять, і визначено колабораційну діяльність, за яку передбачена кримінальна відповідальність та ознаки якої визначені в ст. 111–1 КК України.

Відповідальність за ст. 111–1 ККУ передбачена за: «дії у вигляді публічних висловлювань – заперечень або закликів; зайняття некерівних посад у незаконних органах пропаганди в закладах освіти; економічної співпраці з державою-агресором; зайнятті керівних посад, організації виборів до незаконних органів; політичних та інформаційних заходів; участі у збройних формуваннях, зайняття посад у незаконних судових і правоохоронних органах; вчинення особами (колаборантами), дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків» [2].

Таким чином, враховуючи значний об'єм диспозитивності діянь за які передбачено притягнення особи до кримінальної відповідальності, необхідно звернути увагу на те, що у процесі досудового розслідування, виникає чимало проблемних питань, вирішення яких має сприяти ефективна діяльність експертних установ та окремих експертів [3]. Одним з таких питань є підстави призначення та проведення експертизи у кримінальному провадженні, яке містить ознаки колабораційної діяльності.

Як свідчить аналіз правозастосовної практики, залучення експерта є одним з найбільш поширених процесуальних засобів застосування спеціальних знань під час досудового розслідування та судового провадження [4].

Особливої ваги набувають питання щодо підстав та порядку залучення експерта під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях про посягання на такий специфічний предмет правопорушення, як колабораційна діяльність. У кримінальних провадженнях, розпочатих за ознаками вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111–1 КК України [2], перед слідчими органів безпеки, які відповідно до вимог ч. 2 ст. 216 КПК України [5]

здійснюють досудове розслідування вказаних кримінальних правопорушень, постає нагальне питання про залучення уповноважених експертів, зокрема, для проведення, найбільш типових судових експертиз, для цього виду правопорушення – експертизи відео-, звукозапису, комплексної судово-лінгвістичної семантико-текстуальної експертиз розмов і текстових відтворень та військової експертизи. Звичайно, що це не виключний перелік і до нього можна додати і інші види експертиз, які передбачені нормативними актами України.

На початку XXI століття більшість вчених-правників дійшла висновку, що предметом злочину є вказана в правовій нормі певна річ матеріального світу з властивостями суспільних відносин (охоронюваних законом цінностей), які зазнають або ставляться під загрозу негативних змін внаслідок суспільно небезпечного посягання [6, с. 93; 7, с. 77]. З часом унаслідок еволюції наукової думки та під впливом розвитку новітніх технологій наукова спільнота дійшла висновку щодо доповнення змісту вказаного поняття та визначення предмета злочину як матеріальних та віртуальних предметів об'єктивного світу (які людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами), діючи на які, суб'єкт посягає на об'єкт злочину. З певними властивостями таких матеріальних та віртуальних предметів закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діяннях особи конкретного складу злочину [8, с. 59–60; 9, с. 231; 10, с. 85–94]. У нашому випадку – це склад злочину передбачений ст. 111–1 КК України [2].

Підставами для призначення, згаданих, експертиз є необхідність з'ясування: експертизами відео-, звукозапису – технічних умов та технології отримання відео-звукозапису, ототожнення особи за фізичними параметрами голосу; комплексної судово-лінгвістичної семантико-текстуальної експертиз розмов і текстових відтворень – фактичні дані про особу автора (чи виконавця) тексту та умови складання мовного повідомлення, що встановлюються експертом на основі спеціальних знань при дослідженні документів та інших матеріалів; чи міститься в досліджуваній інформації негатив; чи містяться у текстах інформація, що спонукає до дій проти людини або групи осіб; чи висловлюють словесні (образотворчі) засоби, які використані

в досліджуваних текстах, негативні емоційні оцінки і негативні установки, характеристики, принижують гідність людини або групи осіб; визначають, чи використані в текстах спеціальні мовні прийоми чи інші образотворчі образи, що мають негативні емоційні оцінки і негативні установки, характеристики; у військовій експертизі – встановлення обставин застосування та дій військових формувань встановлення обставин, що призвели до настання тяжких наслідків, загибелі людей (військовослужбовців, працівників Служби безпеки України, Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України та інших представників міністерств і відомств, цивільного населення), втрати озброєння, військової техніки, об'єктів державної влади та інфраструктури, особистого майна громадян під час застосування військових формувань; встановлення відповідності дій (бездіяльності) посадових осіб вимогам керівних документів (покладених обов'язків).

Підводячи підсумок, хочеться зазначити, що в процесі експертного дослідження експерт може надати, слідчому, додаткові факти, які мають значення у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень передбачених у ст. 111–1 КК України. Оперативне використання такої інформації дозволить оптимізувати процес розкриття та розслідування таких правопорушень, висувати нові версії, тактично грамотно планувати подальший процес розслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України № 2108-IX від 03.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення 05.06.2022 р.)
2. Кримінальний кодекс України : Закон України № 2953-III від 17.01.2002 р. з останніми змінами та доповненнями № 2341-III від 23.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 05.06.2022 р.).
3. Завидняк В.І. Призначення експертиз у провадженнях щодо злочинів, вчинених з особливою жорстокістю. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2015. Вип. 1. С. 78–82.

4. Завидняк І.О. Участь спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій та його консультативна допомога. *Порівняльно-аналітичне право електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2019. Вип. 6. С. 453–456.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України № 5076-VI від 05.07.2012 р. з останніми змінами та доповненнями 4651-VI від 20.05.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 05.06.2022 р.).
6. Кримінальне право України: загальна частина : підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Л.М. Кривоченко та ін. ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Харків : Право, 2010. 455 с.
7. Топчій В.В. Горбачевський В.Я. Окремі особливості досудового розслідування кримінальних проваджень про умисні вбивства. *Науково-практичний журнал РНБО*. 2013. № 1. С. 186–200.
8. Розенфельд Н.А. Кримінально-правова характеристика незаконного втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2003. 222 с;
9. Савінова Н.А. Кримінально-правове забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні: теоретичні та практичні аспекти : монографія. Київ: ТОВ «ДСК», 2011. 342 с.
10. Семенюк О.Г. Державна таємниця як предмет злочину. *Інформація і право*. 2016. № 4(19). С. 85–94.